COMUNICAREA INTERCULTURALĂ ÎN CONTEXTUL DIVERSITĂȚII RELIGIOASE A UE

INTERCULTURAL COMMUNICATION IN THE CONTEXT OF RELIGIOUS DIVERSITY OF THE EU

Stela SPÎNU,
doctor, conferenţiar universitar
USMF „N. Testemiţanu”

SUMMARY

Religion has a decisive role in contemporary European society, becoming an essential constituent of cultural identity. A dialogue between religions, conducted with the consciousness of collegiality, could lead to the easing of tensions between religious groups and to the increase of opposition to religious violence.

Keywords: *religion, intercultural dialogue, interreligious dialogue, tolerance, Christianity, Islam.*

1. Pluralismul religios al UE

Religia deține un rol decisiv în societatea europeană contemporană, devenind un constituent esențial al identității culturale. Pentru filosoful şi sociologul francez David Émile Durkheim, *religia* este un sistem unificat de credințe şi practici cu privire la lucrările sacre, adică acele lucruri puse deoparte şi interzise, credințe şi fapte, care unesc într-o singură comunitate morală, numită Biserica, pe toți aceia care aderă la ele (Durkheim, p. 8).

Religiile recunoscute oficial şi practicate în spațiul unitar european sunt: romano-catolicismul (75%), islamul (2,5%), protestantismul şi mozaismul în Belgia; romano-catolicismul (90%), protestantismul (2%), religia musulmană (1%) şi mozaică (1%) în Franța; protestantismul (40%), catolicismul (35%), neoprotestantismul în Germania; catolicismul (95%), protestantismul, ortodoxismul în Italia; romano-catolicismul (87%), protestantismul (13%), ortodoxismul, religia musulmană în Luxemburg; romano-catolicismul (36%), protestantismul reformat (20%) în Olanda; luteranismul (87%), romano-catolicismul (1,7%), islamismul în Danemarca; catolicismul (94%), anglicanismul (4%), prezbiteranism în Irlanda; creştinismul anglican, catolicismul, religiile metodistă (71,6%), musulmană (2,7%) şi hindusă 1% în Regatul Unit; ortodoxismul (95%), islamismul (2%) în Grecia; romano-catolicismul (84%) în Portugalia; romano-catolicismul (90%), protestantismul, religiile musulmană şi mozaică în Spania; catolicismul (80%), protestantismul în Austria; protestantismul (90%), ortodoxismul în Finlanda; evanghelismul luteran (94%), romano-catolicismul în Suedia; creştin-ortodoxismul (78%), religiile musulmană (18%) şi maronita în Cipru; luteranismul şi ortodoxismul în Estonia; protestantismul (66%), ortodoxismul şi catolicismul în Letonia; catolicismul, protestantismul şi ortodoxismul în Lituania; romano-catolicismul (93%) în Malta; catolicismul (95%), ortodoxismul şi protestantismul în Polonia; catolicismul

(40%), protestantismul (10%) în Cehia; romano-catolicismul, protestantismul, ortodoxismul în Slovacia; romano-catolicismul în Slovenia; romano-catolicismul (67,5 %), calvinismul (20%), (5%) luteranismul, alte religii (7,5%) în Ungaria; creștinismul (89%), islamismul (10%), catolicismul, mozaismul în Bulgaria; ortodoxismul, protestantismul (3,7%), greco-catolicismul (0,9 %) în România.

Experiența europeană în domeniul raporturilor dintre state și culte se caracterizează printr-o diversitate ce trebuie să fie înțeleasă. Declarația adoptată de către Conferința europeană de la Amsterdam din 1997 precizează că „UE nu prejudiciază statutul de care beneficiază Bisericile, asociațiile sau comunitățile religioase din statele membre" (Vlaicu).

Jose Manuel Barroso, președinte al Comisiei Europene în perioada 2004-2014, participând la cea de-a treia Adunare Ecumenică Europeană de la Sibiu (6 septembrie 2007), susținea „În tratatul constituțional și cel de reformă există prevedere pentru un dialog deschis cu religiile, dar nu se face referire la o anumită religie. E adevărat că creștinismul se află la baza Europei, este un fapt istoric, dar nu există prevedere pentru o anumită religie. Europa e alcătuită din diversitate: avem creștinism, dar și oameni care au o altă religie sau nu au niciuna și trebuie să-i respectăm pe toți. Apărăm libertatea de a avea o religie, dar și libertatea de a nu avea nici o religie. Asta este Europa: libertatea de alegere și toleranța" (Carabelea).

2. Influența islamului în spațiul unitar european

Islamul este tot mai frecvent întâlnit în spațiul unitar european. Această religie monoteistă s-a manifestat de la bun început ca un burete, ce a absorbit cultura și civilizația lumii antice grecești, indiene, persane și chineze, pe care a transmis-o spațiului european într-un mod propriu (Dumea, p. 45).

În prezent, peste 15 milioane de musulmani sunt în UE. Ei sunt pe locul doi în Europa, după creștini. Mihai-Ștefan Dinu, în studiul „Rolul religiei în construcția viitoarei Europe", face o distincție între comunitățile musulmane din Balcani și comunitățile musulmane din spațiul Europei occidentale:

- Atunci când ne referim la *comunități musulmane din Balcani*, trebuie, în mod necesar, să avem în vedere diversitatea acestora. Localizate în această regiune încă din timpul prezenței Otomane, ce a început cu secolul al XIV-lea, după un proces de islamizare, ce a durat până aproape de începutul secolului XX, aceste comunități sunt departe de a putea fi caracterizate drept omogene.
- Majoritatea *populației musulmane din Europa Occidentală* s-a stabilit în anii 1950 prin mai multe căi: recrutarea de forță de muncă, prin programe de tipul „muncitori invitați", răspândite în Europa până spre mijlocul anilor '70; programe de reunificare familială a celor recrutați; stabilirea urmașilor acestor familii în țara-gazdă; ca urmare a imigrației de tip post-colonial; solicitanți de azil sau refugiați din Irak, Somalia, Eritreea și Afganistan (Dinu, p. 16).

Actualmente, tot mai frecvent europenii își pun întrebarea dacă islamul din Europa este o parte integrantă a unui mediu cultural evolutiv sau o amenințare la adresa societății europene. Samuel Phillips Huntington, analizând cauzele conflictelor interetnice, a acordat factorului religios un rol primordial. În opinia acestuia, cele mai acute conflicte se pot produce pe frontierele ce despart lumea creștină (occidentală și ortodoxă) de cea

musulmană (zona Balcanilor, Caucaz, Asia Centrală, zonele Mării Negre și ale Mării Mediterane) (Huntington, p. 36).

În acest context, credem notabil testamentul lui Robert Schuman, lăsat urmașilor săi, în care se atrage atenția absolutei necesități a unei Europe reconciliate, unite și puternice, bazată pe fraternitate creștină.

3. Dialogul interreligios în sprijinul comunicării interculturale

Dialogul între religiile prezente în spațiul european are o îndelungată tradiție. Uniunea Europeană nu ar fi avut cum să ignore acest dialog și să nu trateze cultele religioase ca și parteneri a căror consultare este necesară în oricare acțiune a instituțiilor europene.

Prima dată când într-un document oficial al UE religiile au fost tratate ca *partener de dialog al instituțiilor UE* este dată de apariția „Cartei Albe a Guvernării Europene", lansată de Comisia Europeană în 2001. Potrivit acesteia „societatea joacă un rol important, permițând cetățenilor să-și exprime preocupările și furnizându-le serviciile care corespund nevoilor populației. Bisericile și comunitățile religioase aduc o contribuție specifică".

În afară de cultele religioase, cunoscute în fiecare stat membru UE, există și organizații religioase la nivel european, care sunt implicate în diverse forme de *dialog* cu instituțiile UE. Cele mai importante dintre acestea sunt:

- Conferința Bisericilor europene (KEK), care grupează mai multe biserici creștine (anglicană, protestante, ortodoxe, unele confesiuni catolice (în afară de cea romano-catolică);
- Conferința Episcopatelor din Comunitatea Europeană (COMECE), care grupează episcopatele romano-catolice de pe teritoriul UE.
- Unele Biserici, în afară de apartenența la KEK sau COMECE, au considerat că este necesar să aibă o formă mai intensă de dialog cu instituțiile UE, motiv pentru care au propriile lor reprezentanțe la Bruxelles pe lângă aceste instituții. Există o Reprezentanță a Bisericii Evanghelice din Germania, Reprezentanțe ale Bisericii Ortodoxe a Greciei (din 1998), a Bisericii Ortodoxe a României (din 2006) și un Birou permanent al Patriarhiei Ecumenice (din 1995).
- Pe lângă COMECE, Biserica romano-catolică dialoghează cu instituțiile UE și prin intermediul organizației Caritas Europa, care are un birou la Bruxelles.

Nu numai Bisericile creștine se află în dialog cu instituțiile UE, ci și organizațiile care reprezintă religiile iudaică sau musulmană și au o prezență concretă la Bruxelles (Centrul Evreiesc de Informare, Centrul Rabinic European, Consiliul European al Comunităților Evreiești, Liga de Întrajutorare a Asociațiilor Musulmane din Europa, Forumul tineretului și al studenților Musulmani Europeni etc.) (Baconsky, T., Carp, R., Manolescu, A, Ștefoi, E, Tătaru, B., p. 305).

Un *dialog interreligios* matur necesită o bună pregătire a actorilor implicați. În opinia lui Leonard Swidler, dialogul interreligios trebuie să conțină trei faze:

- prima fază este cea în care „noi uităm informațiile greșite referitoare la ceilalți și începem să ne cunoaștem reciproc, așa cum suntem cu adevărat";
- în cea de-a doua fază, noi începem să distingem, adică să recunoaștem, să legitimăm valorile tradiției partenerului nostru și să dorim să le integrăm în sistemul valorilor „noastre";

— în faza a treia, care reprezintă o metamorfozare ce are loc în ambele părți, o transformare ce nu minimalizează și nu atinge diferențele, partenerii ajung parcă să treacă dincolo de ele, să le depășească, și, deci, într-o oarecare măsură (dar nu total) să le ignore, pentru a putea rezolva sau evita probleme mai grave (Swidler, p. 44).

Referindu-se la etica *dialogului interreligios*, filosoful Matew Vattamattam, evidențiază următoarele aspecte: 1. acceptarea egalității partenerilor de dialog; 2. transparența motivelor; 3. deschidere față de „diferit", față de celălalt; 4. dorința de a „crește"; 5. angajamentul față de adevăr; 6. atitudine de rugăciune, adică o dispoziție contemplativă a sufletului; 7. atitudine de iubire și de speranță, care este obligatorie pentru o ulterioară „înaintare" în dialog; 8. deschiderea spre o critică a religiilor este necesară pentru a putea opri orice formă de manipulare a religiei; 9. pregătire adecvată, o cunoaștere elementară, dar suficientă a situării culturale, a religiei și scripturilor partenerului de dialog (Vattamattam, p. 6).

Prin urmare, un dialog între religii în spațiul comun european, condus cu conștiința colegialității sau a convergenței lor, ar putea duce la atenuarea tensiunilor între grupurile religioase și la creșterea opoziției fată de violența religioasă.

BIBLIOGRAFIE

1. Baconsky, T., Carp, R., Manolescu, A, Ștefoi, E, Tătaru, B., Pentru un creștinism al noii Europe, seria Boltzmann, București, Ed. Humanitas, 2007, vol. III.
2. Biserica Ortodoxă în Uniunea Europeană, Coordonatori: Gabor, Ad., Mureșan, R., București, Editura Universității din București, 2006.
3. Diaconu, I., Minoritățile. Identitate. Egalitate, București, Ed. General Partner, 1998.
4. Dinu, M., Rolul religiei în construcția viitoarei Europe. București, 2009. https://vdocumente.com/rolul-religiei-in-constructia-viitoarei-europe.html?page=1
5. Dumea, E., Cultură și religie în Europa. http://www.cse.uaic.ro
6. Durkheim, É., Formele elementare ale vieții religioase. Iași, Polirom, 1995, p. 8. https://www.academia.edu/50118747/Durkheim_Emile_Formele_elementare_ale_vietii_religioase
7. Huntington, S., Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale, București, Ed. Antet, 1998.
8. Spînu, S., Unitatea și diversitatea culturală în UE. Suport de curs, Chișinău, Ed. Universității de Stat „Dimitrie Cantemir", 2018.
9. Spînu, S., Comunicarea interculturală: delimitări conceptuale, in Administrarea Publică, nr. 2, 2018, p. 120-127. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ro&user=kuNgmoUAAAAJ&citation_for_view=kuNgmoUAAAAJ:BqipwSGYUEgC
10. Swidler, L., După absolut. Viitorul dialogic al reflecției religioase, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2003.
11. Vattamattam, M., Inter-Rreligious dilogue. A Fundamental Aspect in a Prophetic Evangelization. http://www.humanistica.ro/anuare/2003/articole/Cuceu.htm
12. Vlaicu, P., Locul cultelor în sistemele de drept european. https://nomocanon.com/locul-cultelor-in-sistemele-de-drept-european/
13. Carabelea, D., Barroso vine la Adunarea Ecumenica de la Sibiu. https://www.curen-